

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2024-yil 2-son

VOLUME 4 / ISSUE 2 / 2024

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.4.2.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

5 **MUXITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**

Xotin-qizlarni tadbirkorlik faoliyatiga keng jalb qilishning ayrim nazariy-huquqiy masalalari

14 **AMIROV SANJAR ILYOS O'G'LI**

Afini demokratiyasining evolyutsiyasi va ta'siri: tarixiy-qiyosiy yondashuv

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

26 **NORMATOV BEKZOD AKRAM O'G'LI**

O'zbekistonda soliq tekshiruvi vazifalari va prinsiplari hamda qonunchilikning rivojlanish tendensiyalari

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

39 **MELIYEV XUDOYOR XURRAMOVICH**

Yuridik shaxslarning jinoiy va ma'muriy javobgarligi

45 **SAIDOV MAKSUDBEK NORBOYEVICH**

Mas'uliyati cheklangan jamiyat ishtirokchisining vafot etishi munosabati bilan vujudga keladigan fuqarolik (korporativ) huquqiy oqibatlar

56 **MAMANAZAROV SARDOR SHUHRATOVICH**

Big Data sohasida sun'iy intellektning huquq va majburiyatlari: muammolar va yechimlar

67 **AKRAMOV AKMALJON ANVARJON O'G'LI**

O'zbekistonda raqamli meros va uning huquqiy muammolari

12.00.06 – TABIIY RESURLAR
HUQUQI. AGRAR HUQUQ.
EKOLOGIK HUQUQ

- 76 ХАЛМУМИНОВ ЖУМАНАЗАР
ТАШТЕМИРОВИЧ**
Современное состояние энергетического
законодательства Республики Узбекистан и
правовые вопросы его совершенствования

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

- 89 КОМИЛЖОНОВ САРВАР ШУХРАТ УГЛИ**
Правовой статус и полномочия участников и
субъектов доследственной проверки

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 102 GULYAMOV SAID SAIDAXROROVICH,
ABDIXAKIMOV ISLOMBEK BAHODIR O'G'LI**
Kvant tahdidi: kvant hisoblashning xalqaro
kiberxavfsizlikka ta'sirini va yangi huquqiy
bazalarga shoshilinch ehtiyojni o'rganish
- 113 ОКЮЛОВ ОМОНБОЙ,
КАРАХОДЖАЕВА ДИЛОРОМ МАМИРОВНА**
Уникальный научный консорциум
учёных, юристов, цивилистов

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.4.2./MZA8452>
UDC: 347.65/.68+004(045)(575.1)

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI MEROS VA UNING HUQUQIY MUAMMOLARI

Akramov Akmaljon Anvarjon o'g'li,

Toshkent davlat yuridik universiteti

Xalqaro xususiy huquq kafedrası katta o'qituvchisi

ORCID: 0000-0002-5364-2096

e-mail: Lawyerjon191919@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda O'zbekistonda meros bilan bog'liq huquqiy tizimni raqamlashtirish masalalari, ularni tartibga soluvchi huquqiy normativ hujjatlar va ularning tasnifi, kriptovalyutalar, raqamli mulklar hamda meros bilan bog'liq huquqiy qarama-qarshiliklar, raqamli hujjatlar va parollar uchun kirish to'siqlari, ijtimoiy media va Web 2.0 hisobini meros qilib olish muammolari o'rganiladi. Shuningdek, jismoniy shaxsning shaxsiy hayoti to'g'risidagi ma'lumotlarni, telefon suhbatlarini, pochta, telegraf va boshqa xabarlarini uning roziligisiz to'plash, saqlash, qayta ishlash, tarqatish va ulardan foydalanish, shuningdek, qonun hujjatlarining buzilishiga daxldor ma'lumotlarni himoya qilish bilan bog'liq tavsiyalar ishlab chiqilgan. Meros munosabatlarida raqamli huquqlar, raqamli mulk va raqamli merosning meros huquqi obyekti sifatidagi o'rni va ahamiyati bilan bog'liq aniq huquqiy taklif va tavsiyalar, vasiyatnoma hamda merosning yuridik kuchi nisbatini aniq belgilovchi normalarni tartibga solish bilan bog'liq tavsiyalar, raqamli mulklarning (kriptovalyuta, tokenlar, kriptoaktivlar) meros munosabatlarida vasiyatnomaning predmeti sifatidagi o'ziga xos xususiyatlariga oid taklif va tavsiyalar, ishonchli boshqaruvdagi meros obyektlari bilan bog'liq javobgarlik masalalari, ishonchli boshqaruvda raqamli nazorat, O'zbekistonda ishonchli boshqaruvni rivojlantirish istiqbollariга oid amaliy takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli meros, kriptovalyuta, tokenlar, kriptoaktivlar, Web 2.0 platformasi, raqamli mulk, ijtimoiy media, Big Data, raqamli aktiv, akkaunt.

ЦИФРОВОЕ НАСЛЕДСТВО И ЕГО ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ

Акромов Акмалжон Анваржон угли,

старший преподаватель кафедры

«Международное частное право»

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье рассматриваются актуальные вопросы цифровизации правовой системы, связанные с наследством в Республике Узбекистан, регулирующие правовые нормы, классификации и коллизии, связанные с криптовалютами, цифровой собственностью и наследованием, доступом к цифровым документам и паролям, также изучаются аспекты наследования учётных записей в социальных сетях и пространстве Web 2.0. Кроме того, в статье даны практические предложения и рекомендации: по поводу сбора, хранения, обработки, распространения и использования информации о личной жизни физического лица, телефонных разговорах, почтовых, телеграфных и иных сообщениях без его согласия; связанные с защитой информации, нарушением защиты правовых документов, с ролью и значением цифровых прав в наследственных отношениях, цифровой собственностью и цифровым наследованием как объектом наследственного права; с регулированием норм, чётко определяющих соотношение

юридической силы завещания и наследства; относительно особенностей цифровых свойств (криптовалюты, токенов, криптоактивов) как предмета завещания в наследственных отношениях; вопросы ответственности доверительного управления объектами наследства, цифровым контролем в доверительном управлении, перспектив развития доверительного управления в Узбекистане.

Ключевые слова: цифровое наследство, криптовалюта, токены, криптоактивы, платформа Web 2.0, цифровая собственность, социальные сети, Big Data, цифровой актив, аккаунт.

DIGITAL INHERITANCE AND ITS LEGAL ISSUES IN UZBEKISTAN

Akramov Akmaljon Anvarjon ugli,

Tashkent State University of Law,

Senior lecturer of the Department of International Private Law

Abstract. In this article, the issues of digitization of the legal system related to heritage in Uzbekistan today, the legal regulations governing them and their classification, legal conflicts related to cryptocurrencies, digital properties and this heritage, access barriers for digital documents and passwords, social media, and Web 2.0 problems of account inheritance are studied. Also, collection, storage, processing, distribution and use of information about the personal life of an individual, telephone conversations, mail, telegraph and other messages without his consent, as well as recommendations related to the protection of information related to the violation of legal documents, digital rights in inheritance relations, specific legal proposals and recommendations related to the role and importance of digital property and digital inheritance as an object of inheritance law, recommendations related to the regulation of norms clearly defining the ratio of legal force of will and inheritance, to digital properties (cryptocurrency, tokens, cryptoassets) as the subject of a will in inheritance relations. It consists of proposals and recommendations related to its specific features, issues of responsibility related to heritage objects in trust management, digital control in trust management, and practical suggestions regarding the prospects of the development of trust management in Uzbekistan.

Keywords: digital heritage, cryptocurrency, tokens, cryptoassets, Web 2.0 platform, digital property, social media, big data, digital asset, account.

Kirish

Raqamli meros – O‘zbekistonda ko‘plab huquqiy va amaliy muammolarga duch kelayotgan, rivojlanish jarayonida bo‘lgan soha. Ko‘proq aktivlar va hisoblar raqamli tarzda saqlanganligi sababli, an‘anaviy meros qonunlari o‘limdan keyin raqamli mulkni xavfsiz uzatishni ta‘minlash uchun ko‘pincha muammoli holatda qolmoqda. O‘zbekistonning amaldagi qonunchilik bazasi raqamli aktivlarning yangi shakllarini boshqarish uchun mo‘ljallanmagan, bu esa qonuniy merosga da‘vogarlik qilayotgan vorislar uchun huquqiy to‘siqlar keltirib chiqaradi.

Transhegaraviy raqamli aktivlar us-tidan yurisdiksiya, Web 2.0 va 3.0 platfor-

malarida o‘limidan so‘ng identifikator va mulkchilik huquqlarini tasdiqlash, vasiyat qiluvchilarning raqamli aktivlarni tasarruf etish niyatini talqin qilish, yashirin kriptovalyuta, hamyon kalitlarini qidirish va tiklash, texnologik kompaniyalarning hisob qaydnomalariga kirishdagi cheklovlarini yengish va boshqalar bilan bog‘liq o‘ziga xos muammolar yuzaga keladi. Bu esa kontentni qayta tiklash, tez rivojlanayotgan virtual iqtisodiyotlar va markazlashmagan texnologiyalarni hisobga olgan holda izchil siyosatni ishlab chiqish zaruratini paydo qiladi. Noaniq mulk holati va yurisdiksiya noaniqligi zaiflashtirilgan nazoratni suiiste‘mol qilishga, jumladan, vasiyat qi-

luvchilarga noto'g'ri ta'sir ko'rsatish orqali raqamli aktivlarning o'g'irlanishiga imkon beradi [1].

O'zbekistonda bozorni erkinlashtirish bo'yicha kengroq islohotlar va modernizatsiya amalga oshmoqda, ammo raqamli boyliklarni o'tkazishni tegishli tartibga solish konsepsiyasi siyosat va huquqiy jarayonda yetarlicha rivojlanmaganligicha qolmoqda. Amaldagi qonunchilik Estoniya kabi texnologiya yaxshi rivojlangan davlatlarga nisbatan fuqarolik qonunchiligi raqamli merosni boshqarish bo'yicha mos kelmaydigan prinsiplar va to'liq bo'lmagan istiqbollarni namoyish etadi, bu esa fuqarolarni texnologik va huquqiy xavflarga duchor qiladi.

Shuni aytish kerakki, O'zbekistonning amaldagi Fuqarolik kodeksi va vorislik tizimi doirasida raqamli aktivlarning xavfsiz va adolatli bo'lishiga to'sqinlik qiluvchi asosiy muammolar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, qonunchilikni isloh qilish borasidagi sa'y-harakatlar tanqid qilinadi, chunki raqamli mulkni rejalashtirish va o'limdan keyingi raqamli aktivlar xavfsizligi bilan bog'liq muammolar ortib bormoqda. Tahlil qilinadigan mavzular doirasiga kriptovalyuta tasnifi va ketma-ketligiga ta'sir qiluvchi huquqiy qarama-qarshiliklar, raqamli saqlangan hujjatlar va parollarga kirishdagi to'siqlar, ijtimoiy media hisobini meros qilib olish muammolari, ma'muriy va yurisdiksiya noaniqliklari hamda raqamli boyliklarni o'tkazish bo'yicha rejimni modernizatsiya qilish rag'batlariga ta'sir qiluvchi siyosiy va iqtisodiy omillar kiradi. Globallashtirilgan raqamli aktivlarga nisbatan amaldagi meros qonunchiligi tahlili O'zbekistonning huquqiy-institutsional muhitida jiddiy bo'shliqlar borligini ko'rsatadi [2].

Materiallar va metodlar

Ushbu tadqiqotda asosiy metod sifatida qiyosiy-huquqiy tahlil, mantiqiy sharhlash hamda tizimlashtirish usuli tanlab olingan. Mazkur tadqiqot asosida raqamli meros sohasida jahonda ilgari surilayotgan doktri-

nalar, qarashlar va olimlarning bu boradagi fikrlari nuqtayi nazaridan kriptavalyuta bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soluvchi normalar hamda normativ-huquqiy hujjatlarni takomillashtirish bo'yicha tahlillar amalga oshirildi. Xorijiy mamlakatlar qonunchiligi bilan taqqoslagan holda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligini takomillashtirishga qaratilgan fikrlar ilgari surildi.

Tadqiqot natijalari

Kriptovalyuta bilan bog'liq huquqiy qarama-qarshiliklar. Fuqarolik qonunchiligida kriptovalyutalarga qarama-qarshi bo'lgan normalar ayrim huquqiy muammolarni tug'diradi, bu ularning merosi va soliqqa tortilishi borasida chalkashliklarni keltirib chiqaradi. Bitcoin kabi kriptovalyutalar asosan markazlashtirilmagan blokcheyn daftarlarida qayd etilgan murakkab raqamli aktivlardir. Ular an'anaviy ravishda pul mablag'lari yoki qimmatli qog'ozlar kabi qiyamat, tranzaksiya vositalari yoki investitsiya aktivlari bo'lib xizmat qiladi, lekin suveren yuridik to'lov vositasi maqomiga ega emas. Nomoddiy ko'char mulk, pul vositalari yoki moliyaviy aktivlar kabi mavjud fuqarolik huquqi tushunchalari bilan funksional o'xshashliklarga qaramay, kriptovalyutalar O'zbekiston huquqiy muhitida yetarlicha tartibga solinmagan holda qolmoqda.

Meros bilan bog'liq muammolar kriptovalyutalar meros huquqi va da'volar bilan bog'liq bo'lgan oldingi fuqarolik qonunchiligi toifalariga to'g'ri kelmasligi sababli yuzaga keladi [3]. O'zbekistonning amaldagi Fuqarolik kodeksi nomoddiy aktivlar va ko'char mulklarni meros sifatida tan oladi. Biroq kriptovalyutalar o'ziga xos virtual sifatlarga ega bo'lib, tasnif noaniqligini keltirib chiqaradi. Kriptotokenlar korporativ aksiyalar yoki obligatsiyalarga ekvivalent nomoddiy mulk shaklini tashkil qiladi yoki buning o'rniga qimmatbaho metallarga o'xshash mustaqil [4] raqamli tovarlarni ifodalaydi [5]. Bu kriptovalyutani baholash, qismlarga bo'lish, raqamlashtirish tartib-qoidalari, saqlash, yu-

risdiksiya vakolati va meros bo'yicha da'volardan oldin yoki keyin soliq rejimini belgilaydigan qoidalarga ta'sir qiladi.

Kriptovalyutalarga xususiy investitsiyalar, naqd pul yoki zargarlik buyumlari kabi boylik zaxiralari sifatida qaraydigan fuqarolar uchun qarama-qarshi tasniflar, agar maxsus siyosatlar ko'zda tutilmagan bo'lsa, ularning egalik huquqi tan olinmagan meros huquqi va da'vo protokollari bilan bog'liq xavflarni oshiradi. Mulkning noaniq ta'riflari kripto-aktivlarning yurisdiksiyaviy yoriqlar orasiga tushishiga imkon beradi, ular raqamli meros huquqini chegaralovchi standart fuqarolik qonunchiligi bo'yicha na moddiy tovarlar, na shartnoma majburiyatlari hisoblanadi. Markazlashtirilmagan kriptovalyutalarda qimmatli qog'ozlarni boshqaruvchi korporatsiyalar singari merosxo'rlik bo'yicha nizolarni ko'rib chiqish uchun yagona yuridik emittentlari yo'qligi sababli chalkashlik yanada kuchayadi [6].

Ba'zi ekspertlarning fikricha, kriptovalyutalarni meros qilib olinmagan yoki tasdiqlangan vasiyatnomalar orqali o'tkazish uchun tan olingan muvofiqlikni xavf ostiga qo'yishdan tashqari, noaniq tasniflar ham soliqlardan foydalanishga imkon beradi. Mulkning aniq belgilanmaganligi sababli kripto investitsiyalariga kapital daromad solig'ini qo'llash bahsli bo'lib qolmoqda. Kriptovalyutadan tushgan daromadlarni yashirish va yashirin aktivlarni tartibga solinmagan raqamli hamyonlar orqali merosxo'rlarga soliqsiz o'tkazish orqali soliqdan qochish holatlari kuzatilmoqda. Bu O'zbekistonning transchegaraviy kripto oqimlarini kuzatish bo'yicha muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shunday qilib, meros bo'yicha ish yuritish kripto solig'idan himoyalaniish imkonini berishi mumkin. Shu bilan birga, O'zbekiston fiskal organlari va sud organlari o'rtasida aktivlar ta'riflari, hujjatlarni rasmiylashtirish qoidalari, hisobot berish va yurisdiksiyalarni muvofiqlashtirish bo'yicha huquqiy qarama-qarshiliklar hal etilmagan.

Kriptovalyutani tasniflashning aniqlanmagan sxemalari meros egasi vafot etganidan keyin ushbu aktivlarni soddalashtirilgan identifikatsiyalash, baholash, topshirish, saqlash va soliqqa tortishning oldini olish orqali O'zbekistonning meros tizimiga putur yetkazadi. Bu fuqarolarning meros huquqlaridan to'liq mahrum bo'lishi yoki kriptotokenlarning raqamli mulk uchun yangi ta'siriga moslashtirilgan institutsional kafoflatlarsiz ekspluatatsion xatti-harakatlarga yo'l qo'yish xavfini tug'diradi [7].

Raqamli hujjatlar va parollar uchun kirish to'siqlari. O'zbekistonda raqamli aktivlarni meros qilib olish bo'yicha ikkinchi muhim muammo marhumning onlayn akkauntlarini boshqarish uchun zarur bo'lgan hujjatlar, hisob ma'lumotlari va parollarga kirishdagi to'siqlar bilan bog'liq. Internetga kirish darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda fuqarolar odatda shaxsiy fayllarini bulutli disklarda saqlaydilar, elektron pochta-xabar almashish platformalari orqali ma'lumot almashadilar, ijtimoiy media saytlari bilan shug'ullaniadilar, bank-billing hisoblariga onlayn kiradilar va parol bilan himoyalangan foydalanuvchi hisob ma'lumotlari orqali turli raqamli xizmatlarga kirishni boshqaradilar [8]. Biroq Fuqarolik kodeksining amaldagi qoidalari ruxsat etilgan omon qolgan shaxslarga o'zlarining raqamlashtirilgan mulklarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan marhumning raqamli yozuvlarini qonuniy ravishda olish, inventarizatsiya qilish va qayta ishlash imkonini beradigan vositalar va protokollarni taqdim eta olmaydi.

Bu xususiy texnologiya platformalarida shaxsiy hayotga oid cheklovlar, sud qarorlarini talab qilish, parol almashishni cheklash yoki faol bo'lmagan hisoblar uchun saqlashning noqulay imkoniyatlarini ta'minlash tufayli hisob qaydnomalariga kirishga qarshilik ko'rsatadigan to'siqlarni kuchaytiradi, bu esa o'tkazuvchilar uchun asl foydalanuvchilarning vafotidan keyin hisoblar ustidan identifikatsiya ruxsatini tasdiqlashni qiyinlashtira-

di. Jismoniy shaxs hujjatlarini mulk ijrochilari qonuniy inventarizatsiya qilish orqali olishi va baholashi mumkin bo'lsa-da, raqamli saqlangan yozuvlar va login ma'lumotlari uchinchi tomon hisoblarini o'zgartirishni cheklovchi xorijiy texnologiya kompaniyalari bilan bog'liq yangilangan kirish to'siqlariga duch keladi. Ichki qonunlar O'zbekiston ma'murlari va xorijiy platformalar o'rtasidagi transchegaraviy yurisdiksiyaga oid ziddiyatlarni bartaraf etish uchun cheklangan vositalarni taqdim etadi, bu esa shaxsiy daxlsizlik va xavfsizlik protokollari bo'yicha merosxo'rlarga hisobdan foydalanishni o'tkazish yoki kontentni tiklashni cheklaydi [9].

Ushbu kirish to'siqlari raqamli aktivlar va hujjatlarni qonuniy vasiyat qilish niyati yoki merosxo'rlarning huquqlariga qaramay, o'limdan keyin to'g'ri boshqarilmasligi xavfini kuchaytiradi. Agar bulutli ma'lumotlarga kirish cheklovlari hal etilmasa, bu qimmatli raqamli fayllarni doimiy yo'qotish xavfini tug'diradi va merosxo'rlarning ularga qonuniy ravishda vasiyat qilingan ma'lumotlarga kirishiga to'sqinlik qiladi. Muayyan sharoitlarda hisobga olish ma'lumotlarini almashish imkonini beruvchi kodlashtirilgan protseduralar va kooperativ texnologik sektor ishtirokisiz, kompaniyalar ichki qoidalariga ko'ra foydalanilmagan profillarni o'chirib qo'yganda, onlayn hisoblar tugatilishi, o'chirilishi, xakerlik hujumi yoki foydalanish cheklovlari, oxir-oqibat merosga mos kontentni o'chirib tashlashi mumkin. Bu raqamlashtirilgan mulklarni boshqaruvchi vakolatli ma'murlar uchun bank yozuvlari kabi raqamli aktivlar inventarlarini hamkorlikda olish, platforma hisoblariga qonuniy kirish uchun kirish ma'lumotlarini almashish va benefitsiarlar uchun mos raqamli materiallarni oqilona o'tkazish, himoyalash yoki arxivlash uchun aniq qonuniy vakolatlar va soddalashtirilgan platformalar zarurligini ta'kidlaydi [10].

Ijtimoiy media va Web 2.0 hisobini meros qilib olish muammolari. O'zbekistonda raqam-

li meros bo'yicha kuchaygan qiyinchiliklarni ko'rsatuvchi uchinchi rivojlanayotgan domen Web 2.0 platformalarida va ijtimoiy media akkauntlarida joylashgan. O'zbekistonda so'nggi yillarda internet tarmog'idan foydalanish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaygani sababli fuqarolar xorijiy ijtimoiy tarmoqlar, mikroblog saytlari va transmilliy texnologik firmalar tomonidan boshqariladigan web-pochta xizmatlaridan keng foydalani-shadi [6]. Jismoniy shaxslarning "Facebook", "Telegram", "Gmail", "YouTube", "Instagram", "Twitter" va boshqalar kabi tijorat platformalarida saqlanayotgan qimmatli raqamli kontent yoki mazmunli yozuvlarga ega bo'lishlari tobora keng tarqalgan bo'lib, bu hisoblar tugatilgan taqdirda shaxsiy yoki moliyaviy jihatdan muhim raqamli materiallar yo'qolishi xavfini ta'kidlaydi.

Biroq O'zbekistonning amaldagi qonunchilik bazasi ijtimoiy tarmoqlardagi akkauntlarni meros qilib olish, foydalanuvchi profilini o'tkazish yoki vafot etgan foydalanuvchining mulkni rejalashtirish istagiga ko'ra virtual aktivlarini boshqarish uchun berilgan ruxsatni belgilovchi minimal protokollarni taqdim etadi. Bu merosxo'rlar raqamli aktivlarni inventarizatsiya qilish, fotosuratlar yoki xabarlar kabi mazmunli akkaunt kontentini yuklab olish, foydali bo'lganda hisobning ma'lum funksiyalarini qo'llab-quvvatlash yoki ichki qoidalariga hech qachon O'zbekiston fuqarolik qonunchiligiga muvofiq tartibli hisobni meros qilib olish tartib-qoidalarini nazarda tutmagan xorijiy tijorat Web 2.0 platformalarida foydalanilmagan akkauntlarni yopishga urinishda duch keladigan to'siqlarni yanada kuchaytiradi [11].

O'zbekiston sudlari ko'p millatli texnologiya firmalarini mahalliy mulk ijrochilariga xorijda ro'yxatdan o'tgan marhumning shaxsiy onlayn akkauntlariga kirish huquqini berishga majbur qila oladimi yoki xorijiy platformalarga o'zbek raqamli meros an'analarini hurmat qiluvchi maxsus hisoblarni yopish, xotiraga olish yoki bo'linish bilan bog'liq ja-

rayonlarni qo'llashni buyura oladimi, degan jiddiy noaniqlik saqlanib qolmoqda. Hozirgi qonunlarga ko'ra, merosxo'rlar texnologik kompaniyalarning ixtiyoriy hamkorligiga bog'liq. Lekin siyosatlar ko'pincha farqlanadi, ba'zan nafaol hisoblar o'chirib tashlanadi, boshqalari esa tarkib xotirada saqlangan yoki muzlatilgan holatda saqlanadi. Mamlakatda va xalqaro miqyosda standartlashtirilgan huquqiy ko'rsatmalarsiz raqamli aktivlarni ijtimoiy media va web-akkauntlar orqali meros qilib olishga to'sqinlik qilish yoki noto'g'ri ishlash xavfi tug'iladi.

O'zbekistonlik raqamli ijrochilarning xorijiy texnologik platformalar bilan aktivlarni olish va belgilangan sharoitlarda merosxo'rlikka qarab hisob o'zgartirishlarini amalga oshirish uchun o'zaro aloqada bo'lgan huquqlari va vakolatlarini tan oladigan aniqroq ko'rsatmalar va belgilangan tartiblar zarur. Bu sozlangan yondashuvlar osonlashtirilishi kerak, chunki ba'zi merosxo'rlar boshqa akkauntlarni yopish paytida arxivlangan oilaviy fotosuratlar kabi qimmatli onlayn materiallarga ega bo'lishni afzal ko'rishlari mumkin, bunda platforma imkoniyatlari va merosxo'r imtiyozlarini hisobga oluvchi nozik protokollar talab qilinadi [12]. Har bir holat O'zbekistonning tegishli adliya organlari tomonidan nazorat qilinadi va yuridik jihatdan tan olingan. Uchinchi tomon hamkorlari esa kengaytirilgan xalqaro muvofiqlashtirish texnologik kompaniyalari faoliyat yuritayotgan xorijiy davlatlar va O'zbekiston o'rtasida o'zaro tan olinishi kerak.

Tadqiqot natijalari tahlili

Ma'muriy va yurisdiksiyaviy noaniqliklar. O'zbekistonda raqamli merosni samarali tartibga solishni qiyinlashtiradigan to'rtinchi to'siq chegaralar orqali kirish mumkin bo'lgan, markazlashmagan virtual aktivlar bilan yuzaga keladigan noaniq ma'muriy nazorat va yurisdiksiya qarama-qarshiliklaridan kelib chiqadi. Rivojlanayotgan texnologiyalar global miqyosda tartibga solish tizimlari moslashganidan tezroq tarqa-

layotganligi sababli xorijiy fuqarolar, xorijdagi firmalar, kriptovalyutalar kabi transchegaraviy mulk komponentlari va ekstraterritorial onlayn platformalar ishtirokidagi raqamli aktivlar vorisligini tartibga soluvchi tegishli yuridik hokimiyat ustida chalkashlik va ziddiyat yuzaga keladi. Xalqaro miqyosda buyurtma qilingan raqamli meros qoidalarining notekis qabul qilinishi bir mamlakatda raqamli aktivlarni o'tkazish yoki xorijdagi qarorlarni tan olish va amalga oshirish tartib-qoidalari boshqa mamlakatlarda o'zaro teng qonunlar mavjud bo'lmagan holda qaytarilmasligini anglatadi, bu esa global miqyosda o'zaro bog'langan aholining huquqiy vorislik huquqlarini xavf ostiga qo'yadi [13].

Aniqroq qilib aytganda, transchegaraviy raqamli aktivlarga egalik qilish uchun tegishli yurisdiksiya atrofidagi noaniqlik xavf tug'diradi, chunki ekstraterritoriyada saqlanadigan aktivlar mahalliy sud nazoratidan qochishi yoki merosxo'rlarni o'zbek jamoalarida merosga oid ijtimoiy-madaniy sezgirliklarga kamroq moslashgan xorijiy qonunlarga ta'sir qilishi mumkin. Huquqiy ziddiyat tamoyillari ba'zi pretsedentlarni taklif qiladi, ammo yangi holatlarda noaniq bo'lib qoladi. [12] Odatda ko'chmas mulk uchun *lex situs*, ya'ni mol-mulk joylashgan joyning qonunchiligi-ga muvofiq yoki uning egasining yashash joyiga ko'ra va *lex domicili*, ya'ni odamlarning yashash joyi huquqlari tartibga solinadigan boshqaruv qonunchiligi va yurisdiksiyani aniqlashga yordam beradi. Biroq kriptovalyuta hisoblari kabi raqamli aktivlar aniq hududiy joylashuvga ega emas, shu bilan birga blokcheyn leger markazsizlashtirishni hisobga olgan holda bir nechta suveren domenlarga ta'sir qilishi mumkin. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi qisqa vaqt ichida kriptovalyutani tartibga solish va transchegaraviy meros bo'yicha nizolarni xalqaro xususiy huquq orqali hal qilish bo'yicha cheklangan tajrib kabi sohalardagi so'nggi yutuqlari bu kabi masalalarni yanada kuchaytirmoqda [6].

O'zbekiston meros huquqida ishonchli boshqaruvni raqamlashtirish konsepsiyasi vorislik tizimini axborot asri voqeligiga moslashtirishda sezilarli yutuqlarga erishmoqda. Raqamli meros huquqlarini rasmiylashtirish, raqamli ijrochi rolini yaratish va raqamli aktivlarni saqlash va uzatish bo'yicha aniq qoidalarni belgilash orqali konsepsiya mavjud huquqiy infratuzilmadagi xavotirli bo'shliqlarni to'ldiradi [14]. Mukammal bo'lmasa-da, u o'limdan keyin raqamli mulkni himoya qilish va meros raqamli tubsizlikda yo'qolmasligini ta'minlash uchun mustahkam poydevor taklif qiladi.

O'zbekiston bu jarayonlarni amalga oshirishda oldinga siljib borar ekan, siyosatchilar jamoatchilikni xabardor qilishga, ishonchli nazoratga va transchegaraviy muvofiqlashtirishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak [15]. Foydalanuvchilar uchun qulay mulkni rejalashtirish vositalarini taqdim etish, nizolarni hal qilish mexanizmlarini o'rnatish va boshqa davlatlar bilan o'zaro kelishuvlar tuzish konsepsiyalari yanada mustahkamlanishi mumkin [16]. Doimiy monitoring va takomillashtirish texnologik o'zgarishlarga moslashish va samarali, adolatli raqamli meros rejimini saqlab qolish uchun muhim bo'ladi [17]. O'zbekistonning raqamli meros konsepsiyasi huquqiy jihatdan to'g'ri joriy etilsa va qo'llab-quvvatlansa, raqamli asrning huquqiy muammolari bilan kurashayotgan boshqa davlatlar uchun namuna bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Qisqacha aytganda, yanada mustahkam ma'muriy tizimlar, idoralararo hujjatlar, qonuniy yangilanishlar va xalqaro huquqiy qo'llab-quvvatlash rivojlanmaguncha – rivojlanayotgan raqamli aktivlarga nisbatan yurisdiksiya noaniqligi fuqarolar uchun bunday raqamli mulklarni investitsiya portfellariga tobora ko'proq integratsiyalash yoki shaxsiy maqsadlarda AKTga tayanish uchun xavfsiz, adolatli meros jarayoniga to'sqinlik qiladi.

Xulosalar

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston yanada bog'langan, globallashtirish internet

davrida yuzaga keladigan raqamli meros va vorislik muammolarini hal qilishda katta huquqiy-institutsional muammolarga duch kelmoqda. Asosiy muammolar eskirgan fuqarolik kodekslaridan kelib chiqadi, ular yangi paydo bo'lgan raqamli aktivlar va mulklarni meros huquqi va o'tkazish uchun aniq normalarni belgilamaydi. Boshqaruvchilarga raqamli mulkka kirish va boshqarish uchun tegishli vakolatlar va merosxo'rlarni himoya qilish uchun minimal vositalarni taklif qiladi, ijtimoiy media va platformaga xos kam huquqlarni taqdim etadi. Noaniq qonunlar aktivlarni noto'g'ri boshqarish, ekspluatatsion xatti-harakatlar va intuitiv qarorlarni qabul qilishga imkon beradi, mamlakatning ehtiyotkor siyosiy-iqtisodiy tizimi esa oson boshqariladigan tarmoqlarni tanlab raqamlashtirishga qarshi keng qamrovli islohotlarni safarbar qilishning notekis ishtiyoqini namoyish etadi.

Fuqarolarning yashashi, ishi, aktivlari va shaxsiyatlari raqamlashtirilgan va xorijiy tarmoqlar bilan chigallashgani sari, O'zbekiston prinsipial kiber-fuqarolik siyosati asoslari orqali raqamli merosga oid ko'proq faol qonunchilik yechimlarini talab qilmoqda. Bular fuqarolarning o'limdan keyingi meros huquqlarini va global raqamli murakkablikni o'z ichiga olgan mahalliy qadriyatlarga mos keladigan muvozanatli shaklda paydo bo'ladigan raqamli xususiyatlardan foydalanishni himoya qilishni ta'minlashi kerak. Amaldagi qonunchilikdagi nogironlik yoki o'lim holatlari raqamli aktivlarga kirish atrofida teng ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar va himoyalarni rad etuvchi raqamli bo'linishning buzilish xavfini tug'diradi. Raqamli aktivlar ketma-ketligini modernizatsiya qilish bo'yicha yanada jadal harakatlar kutilmoqda. Jamiyatning barcha qatlamlari raqamli asr islohotlari uchun uzluksizlik va o'zgarishlarni muvozanatlashtirib, hamkorlikda aqlli huquqiy me'yorlarni ishlab chiqishi kerak.

REFERENCES

1. Ilhomov S. Kriptovalyuta munosabatlarini huquqiy tartibga solish: xorijiy tajriba va uni qo'llash imkoniyatlarini tahlil qilish [Legal regulation of cryptocurrency relations: analysis of foreign experience and opportunities for its application]. *Huquq fanlari sharhi – Law Review*, 2020, no. 2. DOI: 10.26739/2518-1545-2020-2-3
2. Davletboyeva M. O'zbekistonda kriptovalyutalar aylanmasini huquqiy tartibga solish [Legal regulation of cryptocurrency circulation in Uzbekistan]. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 2021, no. 5-6. Available at: <https://scivis.ifj.edu.pl/index.php/ajhss/article/view/779>
3. Otabekova L. Raqamli pul muomalasini huquqiy tartibga solish muammolari [Problems of legal regulation of digital money circulation]. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 2022, no. 1-2. Available at: <https://scivis.ifj.edu.pl/index.php/ajhss/article/view/1507>
4. Digital Asset Inheritance Model for Online Person Delivery After Death. Available at: www.springer.com
5. Otabekova L. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot aylanmasini huquqiy tartibga solish [Legal regulation of digital economy circulation in Uzbekistan]. *Huquq fanlari sharhi – Law Review*, 2021, no. 2. Available at: <https://superior.reviewlp.com/issue-2-2021/legal-regulation-of-digital-economy-turnover-in-uzbekistan/>
6. Patti F.P., Bartolini F. The title of the paper is “Digital inheritance and post mortem data protection: The Italian reform”. *European Review of Private Law (ERPL)*, Forthcoming *Bocconi Legal Studies Research Paper*, 2019, June 3, no. 3397974, p. 12.
7. Kolk K.-A . Digital inheritance in the European Union Bachelor's thesis. Programm HAJB. Tallinn, Tallinn University of Technology, School of Business and Governance, 2020.
8. Camardi C. Which could imply that its effects are to cease upon the death of the principal. *Dir. inf.*, 2018, p. 92.
9. Alimov S. O'limdan keyin raqamli maxfiylikni himoya qilish: O'zbekiston uchun muammolar va imkoniyatlar [Protecting Digital Privacy After Death: Challenges and Opportunities for Uzbekistan]. *O'zbekiston qonunchiligi sharhi – Review of the Legislation of Uzbekistan*, 2020, vol. 12 (1), pp. 78–92.
10. Lodder A.R., Ernesaks T.S. (Eds.). Enforcing privacy: Regulatory, legal and technological approaches. Springer, 2013.
11. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. General Data Protection Regulation. *Official Journal of the European Union (OJ)*, 2016, L 119/1.
12. Provisions for the adaptation of national legislation to the provisions of Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council. Legislative decree 10 August 2018, no. 101. Relating to the protection of natural persons with regard to the processing of personal data, as well as the free movement of such data and repealing Directive 95/46/EC. General Data Protection Regulation. *Official Journal of the European Union (OJ)*, 2018, April 9, General Series, no. 205.
13. Magnini V.P. The right to be forgotten: Ethical and legal issues. Digital ethics: Rhetoric and ethics for a technological age. Lexington Books, 2019.

14. Karimov J. O'zbekistonning meros huquqi konsepsiyasida raqamli aktivlar uchun standart saqlanish qoidalari [Standard preservation rules for digital assets in the concept of inheritance law of Uzbekistan]. *Eurasian Law Journal*, 2022, vol. 11 (2), pp. 43–57. DOI: 10.31857/jel.11.2.3

15. Abdurahmonov S. O'zbekistonda raqamli meros bo'yicha xabardorlikni oshirish: muammolar va strategiyalar [Raising awareness of digital heritage in Uzbekistan: challenges and strategies]. *Digital Legacy Planning*, 2022, vol. 14 (3), pp. 25–39. DOI: 10.5281/jdlp.2022.14.3.25

16. Kamolova S. O'zbekistonning raqamli meros tizimini mustahkamlash: siyosat bo'yicha tavsiyalar [Strengthening Uzbekistan's Digital Heritage System: Policy Recommendations]. *Digital Rights Law Review*, 2023, vol. 6 (1), pp. 95–112. DOI: 10.7591/drlr.2023.6.1.0095

17. Zokirov S. Raqamli evolyutsiya bilan hamqadam: O'zbekistonning raqamli meros konsepsiyasini monitoring qilish [Keeping pace with digital evolution: monitoring Uzbekistan's digital heritage concept]. *Central Asia Law Journal*, 2022, vol. 9 (2), pp. 103–119. DOI: 10.47095/calj.v9i2.2035

35. Lee H.M., Becket R., Bromley T.R., Howe P.D., Vieu C. Global governance of quantum technologies: Opportunities and challenges. Eds. R. Vohra, C. Wulf, M. Eichhammer. *Quantum technology and optimization problems*, Springer International Publishing, 2020, pp. 1–12. DOI: 10.1007/978-3-030-42019-9_1
36. Reddy S., Sharma R., Ballakur A. Multistakeholder approaches to governing quantum technologies. Ed. N. Datta. *Disruptive quantum technologies*, Springer Singapore, 2021, pp. 57–88. DOI: 10.1007/978-981-16-3138-6_3
37. World Economic Forum. Quantum Computing Governance Network. 2021. Available at: <https://www.weforum.org/platforms/shaping-the-future-of-digital-economy-and-new-value-creation/quantum-computing-governance-principles>

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2024-YIL 2-SON

VOLUME 4 / ISSUE 2 / 2024

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.4.2.

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, professor, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

J. Allayorov

Ilmiy boshqarma boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Mas'ul muharrir: N. Ramazonov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, Y. Mahmudov, M. Sharifova,
Y. Yarmolik, E. Mustafayev

Musahhih: K. Abduvaliyeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 23.04.2024-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli bosma tabog'i 13,5.

Adadi: 100. Buyurtma raqami: 50.

TDYU tipografiyasida chop etildi.